

Javaslat a Magyar Kriminológiai Társaság helyreállító igazságszolgáltatási szekciójának létrehozására

Az elmúlt évtizedben a büntető igazságszolgáltatás területét érő legnagyobb kihívás, illetve hatás a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet megjelenése volt, amely új válaszokat fogalmazott meg a bűnözés, illetve a bűncselekmények következményeinek kezelésére.

A magyar büntetőpolitika a nemzetközi fejleményekre reagálva a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet érvényesítését a 2000-es évek elején induló büntetőpolitikai reform egyik legfőbb célkitűzésévé emelte. A helyreállító igazságszolgáltatás elemei megjelentek a pártfogás hazai reformjában, az áldozatok állam általi segítségének koncepciójában, az áldozatsegítés állami szervezetrendszerének felépítésében. A helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet központi szerepet kapott a Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiájának gondolatrendszerében, mint a közösségi bűnmegelőzés horizontális, az elsődleges, másodlagos, harmadlagos bűnmegelőzésben egyaránt érvényesülő elve. A folyamat csúcspontját az egyik legjelentősebb helyreállító módszer, a mediáció intézményesítése jelentette 2007-ben.

Mára elmondható, hogy különösen a büntetőjogi mediáció intézményesülésének köszönhetően a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazása egyre elfogadottabbá, sőt kívánatosná válik hazánkban is. A mediáción kívül, kísértek zajlanak egyéb technikák, például a családi döntéshozó csoportkonferencia, a Szemtől szembe módszer használatára mind a szabadságvesztés, mind a közösségi szankciók végrehajtásához kötődően. A szimbolikus jóvátétel különféle formáinak elterjesztésére ugyancsak folynak próbálkozások egyes büntetés-végrehajtási intézetekben és a Pártfogó Felügyelői Szolgálat egyes ügycsoportjaiban is.

A helyreállító igazságszolgáltatás magyar fejlődésének jellemzője, hogy annak mozgatórugója döntően az állam volt, amely a büntetőpolitika egyik prioritásává tette a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet érvényesítését. Ez a felülről lefelé irányuló fejlődés némileg ellentétes irányú az amerikai, nyugat-európai tendenciákkal, ahol a helyreállító igazságszolgáltatás elsősorban a civil társadalom köreiből nyert ösztönzést. A konfliktuskezelés új módszereit nálunk is civil szervezetek (pl. Partners Hungary Alapítvány, Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület) kezdték alkalmazni, de ezekből a kezdeményezésekből a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök elismeréséért küzdő, erőteljes civil mozgalom nem

bontakozott ki, és e szervezetek elsősorban nem is a bűncselekmények, mint konfliktusok rendezésére fókuszáltak. E civil szervezetek a későbbiek folyamán a különféle konfliktuskezelési módszerek oktatása, a mediációt gyakorló szakemberek képzése, módszer gyakorlati alkalmazása, magyarországi adaptálása (Partners Hungary Alapítvány), terén jutottak, illetve jutnak jelentős szerephez. Jelenleg a különféle prekriminális cselekmények következményeinek rendezése (pl. települési mediáció), vagy a büntetés-végrehajtási intézetekben alkalmazható resztoratív konfliktuskezelési módszerek bevezetésében jutnak fontos feladatokhoz.

Hazánkban a büntetőpolitika legfőbb ösztönző forrását a helyreállító igazságszolgáltatás eszközök alkalmazása *kriminológia tudománya* jelentette. A kriminológia közvetítette a modern igazságszolgáltatási rendszerek fejlődésének eredményeit és a helyreállító igazságszolgáltatás témája a hazai kriminológiai tudományos diskurzus egyik központi témájává vált. A kriminológia tudományának eredményei befolyással bírtak az éppen zajló büntetőjogi reformra, így a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet a reform egyik vezérfonala lett. Sok országtól eltérően hazánkban így nem a döntéshozók meggyőzése vált a helyreállító igazságszolgáltatás híveinek legfőbb küldetésévé, hanem éppen a társadalmi alapok megteremtése vált kiemelt feladattá. A helyreállító igazságszolgáltatási módszerek működéséhez ugyanis nélkülözhetetlen a szűkebb-tágabb közösség hozzájárulása. A civil társadalom gyengesége, a társadalmi befogadás folyamatos csökkenése miatt Magyarországon viszont sokkal inkább az vált a legfőbb kérdéssé, hogy a társadalmi kohézió alacsony szintje mellett miként működhet a helyreállító igazságszolgáltatás, okozhat-e ez torzulást fejlődésében, illetve képes-e a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet megfordítani ezt a folyamatot és hozzájárulni a társadalmi együttélés erősítéséhez.

Az ellentétes irányú fejlődés ellenére találunk közös pontot a helyreállító igazságszolgáltatás támogatottságának helyzetében Magyarország és a fejlettebb demokráciájú országok között. Ez a pont a jogásztársadalom (különösen az ügyészek, bírák) meggyőzésének szükségessége a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazása iránt. Különösen e területen ismételten fontos szerephez juthat a kriminológia tudománya, illetve a kriminológia eredményeinek, a bűnözés és a bűnözéskontroll kérdéseinek megvitatását és az érdeklődő szakemberek együttműködésének erősítését célul kitűző Magyar Kriminológiai Társaság. Egy külön, a helyreállító igazságszolgáltatás témakörének szánt szekció a Magyar Kriminológiai

Társaságon belül jelentős szerepet játszhat elsődlegesen a szakemberek – de akár a tágabb civil társadalom – szemléletének formálásában is.

Kérdéses lehet, hogy a Magyar Kriminológiai Társaság helyreállító igazságszolgáltatási szekciója miként értelmezze a helyreállító igazságszolgáltatás fogalmát, és annak mely elemeit vonja vizsgálódásának körébe. A helyreállító igazságszolgáltatás értelmezésének egyik iránya az azonos konfliktuskezelési technikából (pl. mediáció) kiindulva a helyreállító igazságszolgáltatás tereimába vonja például az oktatás, az egészségügy, munkaügy stb. területeit. E felfogás a konfliktust az érintettek közötti kapcsolat felborulásaként értelmezi, amelynek következményeit a feleknek kell kezelniük, és így a feleknek a döntéshozatalban való részvételét is kulcskérdésnek tekinti.

Másképp terjeszti ki a helyreállító igazságszolgáltatás fogalmát annak a büntetőjoghoz kötődő értelmezése, amely alapvetően a bűncselekmények következményeinek rendezésére koncentrál. Ennek legfőbb elemei a sértett érdekeinek, illetve érzelmeinek figyelembevétele a döntéshozatal során és a jóvátétel aktusának a jogkövetkezmények körébe való belefoglalása. Ebből a meghatározásból kiindulva a helyreállító igazságszolgáltatásnak egy szélesebb értelmezése következik, amely magában foglalja az állami igazságszolgáltatási szervek által kiszabott, a sértett érdekeire reagáló, jóvátételt tartalmazó szankciókat is. Sőt, a helyreállító igazságszolgáltatás legszélesebb értelmezése a szimbolikus, a közösség javára történő jóvátételt is a helyreállító szemlélet megnyilvánulásának tartja. Így például jóvátételi jellegű szankciónak minősülhet a közérdekű munka vagy a helyreállító szemlélet alapján működnek az ún. közösségi börtönök, amelyek a helyi közösség irányában tesznek kiengesztelő gesztusokat (pl. az épített vagy a természeti környezet javításával, kulturális programok szervezésével).

A Magyar Kriminológiai Társaság helyreállító igazságszolgáltatási szekciója témaköreinek alapjául ez utóbbi értelmezést javasoljuk. A helyreállító igazságszolgáltatási szekciója tehát elsődlegesen a kriminális cselekmények következményeinek helyreállító igazságszolgáltatási szemléletű kezelési módjaival foglalkozna, másodlagosan a prekriminális cselekmények, helyzetek (iskolai, települési konfliktusok) helyreállító szemléletű rendezését is vizsgálódási körébe vonná.